

● basiliek oostakker-lourdes

erfgoedprokels ●

● basiliek · oostakker-lourdes

Oostakker-Lourdes is een vermaard en drukbezocht bedevaartsoord. Minder bekend is dat de basiliek één van de meest bijzondere neogotische kerkgebouwen is van het land.

Historiek

Markiezin Marie Thérèse de Courtebourne liet op haar kasteeldomein een oude kluis in 1870 verbouwen tot aquarium. Een jaar later overtuigde de plaatselijke pastoor haar, geïnspireerd door de mariale verschijningen te Lourdes in 1858, een Mariabeeld te plaatsen in de rotsachtige toegang tot het aquarium. Het beeld werd in 1873 ingehuldigd in aanwezigheid van 2000 gelovigen. Vanaf dan ontstond een geregelde bedevaart die na de miraculeuze genezing van de West-Vlaming Pieter De Rudder in 1875 nog sterk toenam. Deze massamanifestaties waren de liberalen een doorn in het oog en ze escaleerden tot handgemeen dat zelfs tot bitse discussies leidde in het parlement. De markiezin kon de toeloop op haar domein en kasteelkapel niet meer opvangen en vroeg aan de bisschop van Gent toelating om een grotere kapel te mogen bouwen in de nabijheid van de grot. Mgr. Bracq stemde toe om er een heuse kerk op te trekken en legde reeds op 22 mei 1875 de eerste steen. Van het ontwerp van architect Emile Van Hoecke-Peeters verscheen er het volgende jaar al een gravure in een eerste monografie over het bedevaartsoord. In 1877 werd de kerk ingehuldigd, maar de interieurafwerking, onder leiding van Jean-Baptiste Bethune, werd grosso modo pas in 1888 voltooid. Dat jaar werd het Mariabeeld namens paus Leo XIII gekroond en in 1924 verheef paus Pius XI de kerk tot basiliek.

Uit: J. Cuinié & A. Van Asbroeck, *Schoon volk in Blankenberge*.

Buitenaanzicht (1)

Al van ver imponeert de kerk met zijn twee symmetrische, spitse torens aan de westzijde. In één van beide hangt een klokkenspel met 49 klokken. Heel het gebouw – 48 meter lang, 22 meter breed – is, met uitzondering van de hardstenen plint, geconstrueerd in baksteen. De spitsboogvensters zijn bijna steeds afzonderlijk en lancetvormig, en verwijzen zo naar voorbeelden uit de vroeggotiek of zoals men het toen omschreef: le style ogival primaire. Buiten de drie later toegevoegde timpanen en de torenhanen is er geen figuratie of decoratie aangebracht. Boven de hoofdingang prijkt een reliëf uit 1904 van de Antwerpse beeldhouwer Jan Gerrits. Het toont Maria-Onbevleete-Ontvangenis aan wie de kerk toegewijd is, met twee mariale pausen in aanbidding: links Pius IX met Lourdes op de achtergrond en rechts Pius X met een zicht op Oostakker zelf. Het gevelveld links stelt de genezing van Pieter De Rudder voor en rechts de verschijningen te Lourdes. Beide timpanen zijn gebeeldhouwd door Edmond De Clercq uit Merelbeke.

Lourdes

In 1858 verscheen Maria 18 keer in een grot te Lourdes aan de 14-jarige Bernadette Soubirous.

Toen het meisje aan de dame in het wit vroeg hoe ze heette, kreeg ze als antwoord: de Onbevleete Ontvangenis. Vier jaar eerder had paus Pius IX dit tot dogma geproclameerd.

Na aanvankelijke twijfel en kritisch onderzoek, werden de verschijningen in 1862 als echt erkend.

Zelfs voordien, in 1860, was er al in Houthulst een Lourdesgrot opgetrokken. Vele honderden zouden er in Vlaanderen nog volgen.

Dat de kerk van Oostakker aan Maria-Onbevleete-Ontvangenis toegewijd werd, past in deze historiek.

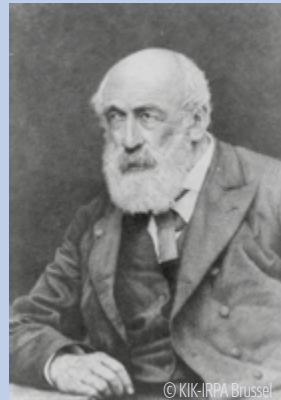
De architect

Emile Van Hoecke-Peeters (1837–1919) was de zoon van een architect. Na zijn huwelijk met Florence Peeters voegde hij haar naam toe aan de zijne om een onderscheid te maken met zijn vader. Hij ontwierp gemeentehuizen, scholen, woonhuizen en kerken en dat in uiteenlopende stijlen. In 1866 verbouwde hij de Sint-Amanduskerk in Oostakker. Markiezin de Courtebourne had hem opgedragen het aquarium te bouwen op haar domein. Het is dan ook geen toeval dat ze opnieuw op hem een beroep deed voor het ontwerpen van de bedevaartkerk.

Nartex of voorhal (2)

Als men binnentreedt, komt men in de nartex. Daarvan zijn de muren nagenoeg helemaal ingenomen door marmeren ex-voto's die vaak in het Frans opgesteld zijn. Sommige teksten verwijzen naar de redenen waarvoor Maria bedankt werd: bekomen genezing, terugkeer van echtgenoot uit de oorlog, succes bij examens, ... De plaatsnamen van de schenkers verwijzen naar locaties in heel België, maar ook in Frankrijk en Nederland.

Jean-Baptiste Bethune

Jean-Baptiste Bethune (1821–1894) geldt als de grote promotor van de neogotiek in België. Dit gebeurde niet enkel via zijn eigen ontwerpen, eerst als glazenier, dan als architect en all-round ontwerper, maar ook door de medestichting van de Sint-Lucasscholen, door het uitgeven van een tijdschrift en het stimuleren van ambachtelijke kunstproductie in diverse ateliers. In oktober 1875 had hij Oostakker bezocht en zou hij er een wonderlijke genezing bekomen hebben van de kwetsuren die hij had opgelopen bij een treinongeval in 1874. Mogelijk houdt dit persoonlijk voorval verband met zijn engagement voor de inrichting van de kerk.

Kerkinterieur (3)

Vanuit de voorhal bereikt men de eigenlijke kerkruimte. Daarbij valt meteen op dat het eerder duistere interieur volledig beschilderd is en dat de blik langsheen de met sterren gedecoreerde gewelven naar het koor en het Mariabeeld gezogen wordt. In het iconografisch programma is de mariale thematiek dominant aanwezig, maar wordt deze ook gecombineerd met jezuïtische inspiratie, met concepten uit de Kerk van die tijd en met verwijzingen naar de familie van de opdrachtgevers. Het ontwerp staat op naam van Jean-Baptiste Bethune, één van de grootmeesters van de neogotiek in België. De uitvoering vertrouwde hij uitsluitend toe aan Gentse ateliers. Enkel latere toevoegingen en schenkingen zijn soms door kunstenaars van elders vervaardigd.

Twee gedenkplaten (4)

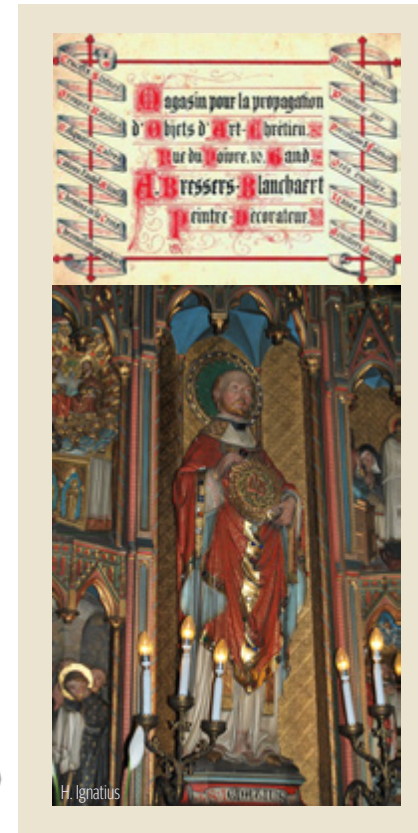
Achteraan flankeren twee koperen platen de toegangsdeur. Links wordt hulde gebracht aan Markiezin de Courtebourne als 'bouwvrouw' van de kerk en aan haar zoon Victor. Deze Jezuïet overleed nog voor zijn moeder. Rechts herinnert de inscriptie aan de kroning van het Mariabeeld in 1888 en werd er bij die gelegenheid een aflaat verleend.

Bernadettekapel (5)

De eerste kapel links is toegewijd aan het H. Kruis, maar sinds 1958, honderd jaar na de verschijningen, staat er een beeld in witte carraramarmer van H. Bernadette gebeeldhouwd door Bert Servaes. Pas na haar heiligverklaring in 1933 mocht ze vereerd worden. In deze kapel bevindt zich ook een steen uit de grot te Lourdes.

Scheibogen en symbolen (6)

In de bogen die de overgang van de middenbeuk naar de zijkapellen markeren, is in het Nederlands een tekst weergegeven van elk van de tien 'woorden' die Bernadette vernomen had uit de mond van Maria. Op de muren erboven is een symbolenstoet aangebracht van 20 ernenamen die aan Onze-Lieve-Vrouw toegedicht worden in de Litanie van Loreto: bv. Mystieke Roos, Poort van de Hemel, Morgenster. Tal van bloemen en planten afgebeeld die met Maria verbonden worden, zoals lelie en roos, zijn op de zuilen aangebracht. Per zijkapel is er ook een weloverwogen en symbolisch geladen keuze gemaakt van kleuren en vegetatie, aangepast aan de vereerde heilige. Helaas is er geen geschreven iconografisch programma bekend. Heel het interieur is gedecoreerd met wat schijnbaar muurschilderingen zijn. De registers boven manhoogte zijn evenwel in het atelier Bressers op doek vervaardigd en vervolgens in situ overgebracht.

Atelier A. Bressers

Adrien-Hubert Bressers (1835–1898) was een neogotisch schilder en decorateur van Nederlandse origine. Zijn echtgenote was een zuster van de gebroeders Blanchaert, beeldhouwers, waarmee hij samen een atelier runde in Maaltebrugge-Gent. Samen met hen en glazenier Verhaegen behoorde hij tot de belangrijkste uitvoerders van ontwerpen door J.B. Bethune. Bressers was ook lesgever aan de Sint-Lucasschool.

Jezuïeten (7)

Meer dan een eeuw stonden de jezuïeten in voor de bediening van de kerk. Mede daardoor hebben zij ook gewogen op de iconografie. Drie van hun heiligen worden vereerd in zijkapellen: stichter Ignatius, missionaris Franciscus-Xaverius en Johannes Berchmans, beschermheilige van de studerende jeugd.

● basiliek · oostakker-lourdes

Preekstoel (8)

Niet alle interieurelementen zijn op hetzelfde moment ontstaan. De neogotische houten preekstoel is een geschenk vanwege Antwerpse bedevaarders in 1899 en gesigneerd door de Antwerpse beeldhouwer Jan-Baptist Van Windt. De namen van de schenkers zijn genoteerd in de onderste geledingen van de dubbeltrap, dames en heren gescheiden. Op de kuip zijn er voorstellingen afgebeeld van de verschijning in Lourdes, het visioen van de H. Johannes op Patmos, de dogmaverklaring door paus Pius IX, de annunciatie en Jan Berchmans als Mariavereerder.

H. Jozef (9)

De H. Jozef trad in de 19de eeuw uit de schaduw. Als schrijnwerker werd hij de patroon van arbeidersgroeperingen en in 1870 werd hij zelfs door paus Pius IX tot beschermer van de Kerk verheven. Aan hem en aan die gebeurtenis is de voorste kapel rechts gewijd, met zowel een retabel als een omstandige Latijnse tekst.

Koor (10)

De koorpartij onderscheidt zich van het schip door de rijkelijk uitgevoerde vloertegels. Links en rechts zijn er balkons, respectievelijk voor de familie de Courtebourne en voor de zieke Jezuïeten.

Attributen basiliek (11)

De status van een basiliek is steeds herkenbaar aan twee symbolen. De rood-geel gestreepte parasol (*conopeum*) en het klokje (*tintinnabulum*) met de twee torens als bekroning dateren uit 1924. Beide attributen konden in processies meegedragen worden en staan vast opgesteld in het koor.

Ex voto's (12)

De herdenkingsstenen uit de nartex hebben hier een pendant in de talloze zilveren plaatjes in de wandkasten van het koor. Ook in het loodzware processievaandel zijn er dergelijke dankboodschappen verwerkt.

Hoofdaltaar (13)

Onder een gepolychromeerd *ciborium* prijkt het hoofdaltaar. Centraal is Onze-Lieve-Vrouw te zien in de grot te Lourdes. Links en rechts wordt ze geflankeerd door twee taferelen die ook in een grot gesitueerd worden: de geboorte van Jezus en de engel met de drie Maria's bij het lege graf. De verschijning van Maria krijgt een parallel in het centrale glasraam van Arthur Verhaegen erachter met openbaringen van Christus. Links en rechts zijn er patroonheiligen van de opdrachtgevende familie afgebeeld.

Mariabeeld (14)

Blinkvanger in de kerk is het monumentale, levensgrote Mariabeeld in eikenhout dat werd gekozen uit de catalogus van het Franse Huis Froc-Robert. Het beeld werd in 1888 gekroond door Mgr. Lambrecht, bisschop van Gent. In de kerkschat worden meerdere kronen voor dit beeld bewaard.

Uitgeleide

Momenteel wordt hard gewerkt aan een restauratiedossier om het kerkgebouw in zijn vroegere luister te herstellen. Leidraad daarbij zijn de erfgoedwaarden zoals ze geformuleerd zijn in het beschermingsbesluit uit 2001: “De basiliek van Oostakker is voor de neogotische religieuze kunst een zeer belangwekkend, uiterst consequent doorgedreven en gaaf bewaard voorbeeld van een typerend totaalkunstwerk, waarbij de interieurafwerking en architectuur op elkaar afgestemd zijn. (...) De rijke polychromie van de volledig beschilderde binnenkerk bezit met zijn uitgebreide religieuze iconografie en gevarieerde decoratie een uniek karakter en vormt samen met het ensemble van glasramen en het meubilair een indrukwekkend, stilistisch homogeen en kwalitatief hoogstaand geheel.”

Colofon

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen

Beleidsverantwoordelijke: Jozef Dauwe
Directie Erfgoed – dienst Erfgoed
Anneke Lippens, directeur
Jo Rombouts, diensthoofd, redactie
Martine Pieteraerens, coördinatie

Fotografie: Daina De Saedeleer
Plattegrond: uit: E. Scheerlinck, Lourdes en Flandre, 1876.
Grafische vormgeving: Ann Huyghe, directie Erfgoed
Druk: Drukkerij ABC, Meerbeke

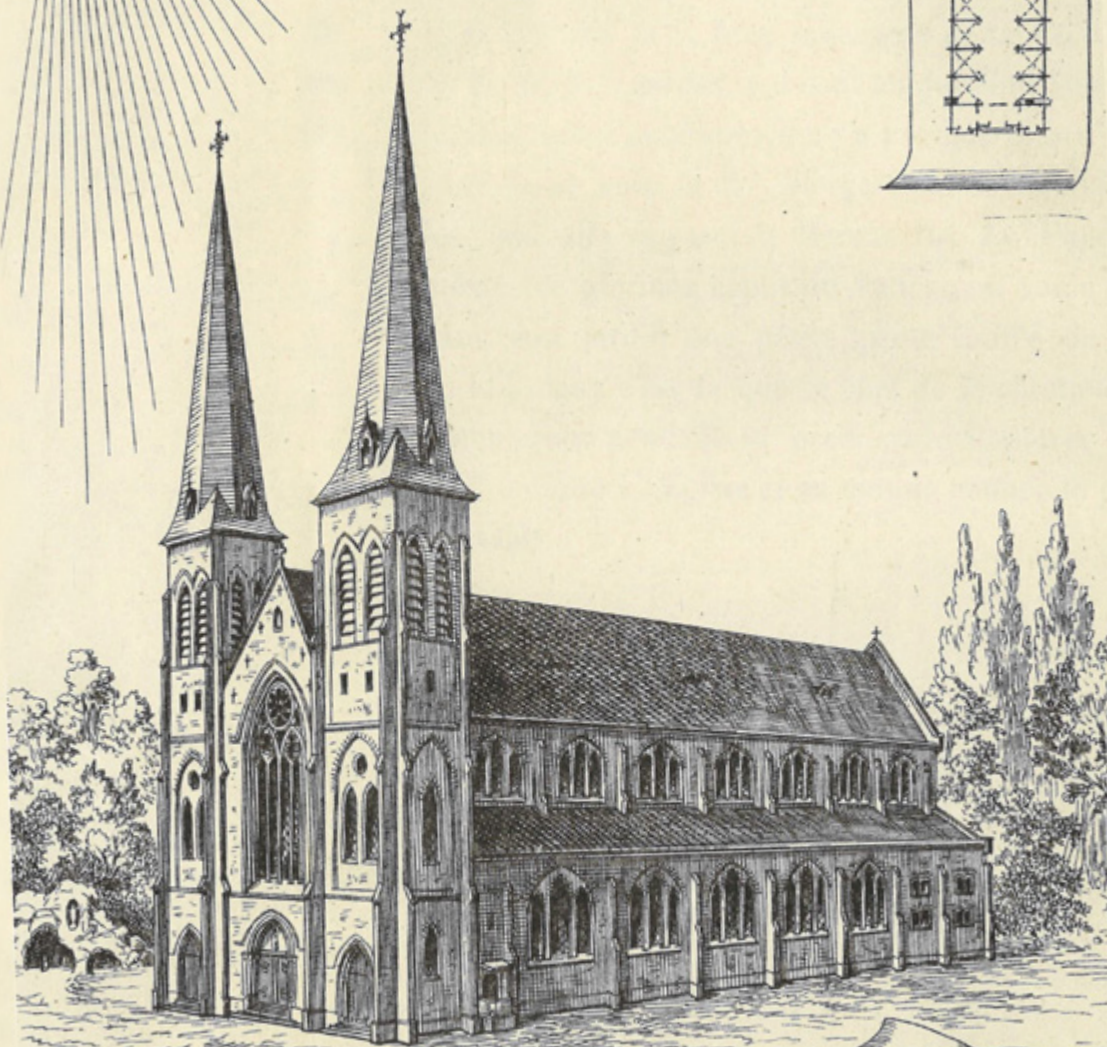
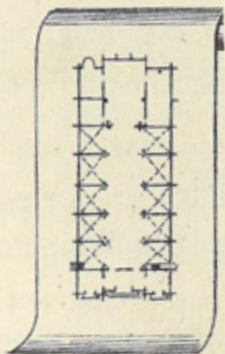
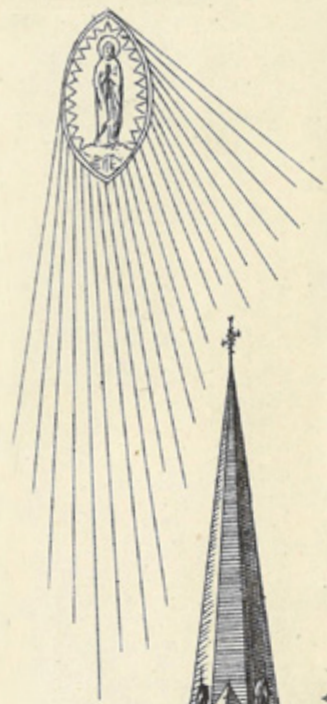
D/2018/1933/3

Praktisch

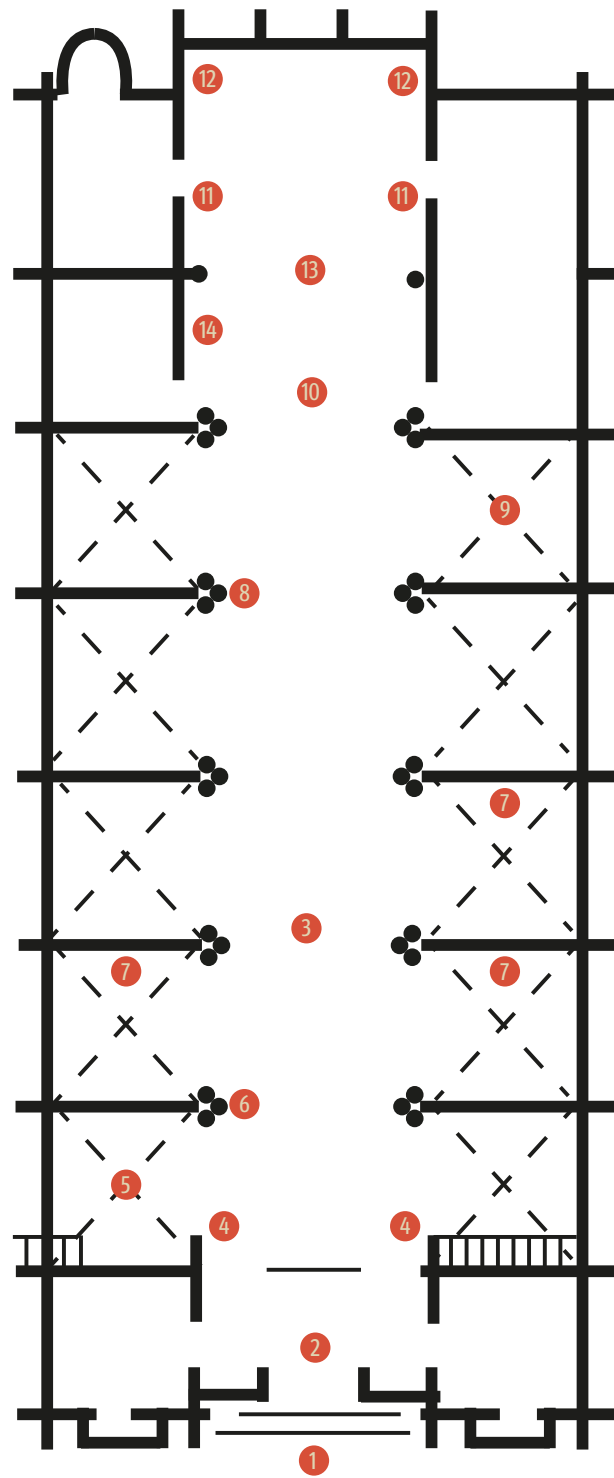
Openingsuren:

- Pasen tot 31 oktober: 7–20 uur
- winter: 9–18 uur

www.basiliekoostakker.be

Oostakker Sloopendriesch.

Erfgoedspokkels: Oost-Vlaams erfgoed in de kijker
www.oost-vlaanderen.be/erfgoedspokkels